

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Michal Bělík

**ZAŘAZENÍ KULTURY NESLYŠÍCÍCH DO VYUČOVACÍCH
PŘEDMĚTŮ NA ZÁKLADNÍCH A STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH
PRO SLUCHOVĚ POSTIŽENÉ**

Olomouc 2013

vedoucí práce: Mgr. BcA. Pavel Kučera

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, pod vedením Mgr. BcA. Pavla Kučery a použil jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

.....

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce Mgr. BcA. Pavlu Kučerovi, za poskytnutí cenných rad a podkladů a za odborný a vstřícný přístup při vedení mé bakalářské práce.

Dále děkuji vedení všech škol, které se účastnily mého výzkumu, bez kterého by tato práce vzniknout nemohla.

Obsah

Úvod	- 5 -
Teoretická část	- 6 -
1 Úvod do problematiky sluchového postižení.....	- 6 -
1.1 Vymezení základních pojmů	- 6 -
1.2 Klasifikace sluchových vad	- 7 -
1.2.1 Podle lokalizace vzniku postižení:	- 8 -
1.2.2 Podle stupně sluchových poruch:	- 8 -
1.2.3 Podle doby vzniku sluchové vady:.....	- 9 -
2 Komunikace osob se sluchovým postižením.....	- 11 -
2.1 Auditivně - orální komunikační systémy	- 12 -
2.1.1 Mluvená řeč	- 12 -
2.1.2 Odezírání	- 12 -
2.1.3 Čtení a psaní	- 13 -
2.1.4 Písemný záznam mluvené řeči	- 14 -
2.2 Vizually - motorické komunikační systémy	- 14 -
2.2.1 Znakový jazyk	- 14 -
2.2.2 Prstová abeceda	- 15 -
2.2.3 Znakovaná čeština	- 16 -
3 Kultura Neslyšících	- 17 -
3.1 Příslušnost ke kultuře neslyšících	- 18 -
3.2 Pravidla chování v komunitě neslyšících.....	- 19 -
3.3 Aktivity, organizace, tradice a zvyky neslyšících.....	- 20 -
Praktická část.....	- 23 -
4 Vlastní výzkum	- 23 -
4.1 Hlavní cíle výzkumu	- 24 -
4.2 Výsledky dotazníkového šetření	- 25 -
4.3 Shrnutí dotazníkového šetření	- 41 -
Závěr	- 42 -
Seznam použité literatury	- 43 -
Seznam zkratk.....	- 46 -
Seznam příloh	- 47 -
Anotace	- 55 -

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou zařazení kultury neslyšících do vyučovacích předmětů na základních a středních školách pro sluchově postižené. Toto téma jsem si vybral, protože mě kultura neslyšících, jako jazyková a kulturní menšina zajímá a chtěl jsem se o této problematice dozvědět více informací. Dalším důvodem bylo mé přesvědčení o tom, že práce může být zajímavá a přínosná pro ostatní čtenáře, kteří se chtějí o neslyšících a jejich kultuře dozvědět více informací, zejména pak o tom, jakým způsobem a v jakém rozsahu jsou s touto kulturou seznamováni neslyšící žáci na základních a středních školách pro sluchově postižené v České republice.

Hlavní cíl práce je vyzkoumání, zda se na českých základních a středních školách pro sluchově postižené, zařazuje kultura neslyšících do vyučovacích předmětů, jakým způsobem a v jakém rozsahu. Cílem je od vedení škol zjistit, zda jsou neslyšící žáci seznamováni s kulturou neslyšících během základního a středoškolského vzdělávání, zda si myslí, že je důležité, aby takováto výuka byla mezi vyučovacích předměty zařazena, zda mají žáci školy povědomí a zájem o kulturu neslyšících, jestli škola vydává nebo odebírá nějaké materiály, které obsahují rubriky, zabývající se kulturou neslyšících, zda škola spolupracuje s některými organizacemi pro sluchově postižené a zda své žáky podporuje v jejich členství, jestli žáci navštěvují nějaké kulturní akce pro sluchově postižené a zda se škola podílí na větší integraci neslyšících žáků do běžné, intaktní společnosti.

Práce je rozdělena na dvě části. Teoretická část obsahuje tři kapitoly. První kapitola se věnuje uvedení do problematiky sluchového postižení, vymezení základních pojmů a klasifikaci sluchových vad. Druhá kapitola je věnována možnostem komunikace osob se sluchovým postižením. Třetí kapitola se věnuje kultuře neslyšících obecně, příslušnosti ke kultuře neslyšících, pravidlům chování v komunitě neslyšících a aktivitám, organizacím, tradicím a zvykům neslyšících. Praktická část představuje vlastní výzkum prováděný na základních a středních školách pro sluchově postižené v České republice, realizovaný formou dotazníkového šetření. Dotazníky obsahují patnáct ucelených otázek a ke každé je připojena jedna otázka doplňková. Dotazníky byly určeny primárně pro vedení škol, tedy pro ředitele nebo jejich zástupce a probíhal po dobu jednoho měsíce. Odpovědi z dotazníků jsou vyhodnoceny v grafech a tabulkách a důkladně rozebrány. V závěru práce se nachází celkové shrnutí a zhodnocení celého výzkumu.

Teoretická část

1 Úvod do problematiky sluchového postižení

Osoby sluchově postižené lze podle Horákové (2012) charakterizovat jako heterogenní skupinu osob, která je diferencována především podle stupně a typu sluchového postižení. Termín zahrnuje základní kategorie osob: neslyšící, nedoslýchavé, ohluchlé. Každá z těchto kategorií představuje různou kvalitu, jejíž konkrétní strukturu limitují další faktory, nejčastěji kvalita a kvantita sluchového postižení, věk, kdy k postižení došlo, mentální dispozice jedince, péče, která mu byla věnována a další přidružené postižení.

Také je třeba rozlišovat sluchovou vadu a sluchové postižení. V obou případech se jedná o narušení, či znemožnění sluchového vnímání jedince. V případě, že nastane poškození orgánu nebo jeho funkčnosti a tím snížení kvality a kvantity slyšení, mluvíme pak o sluchové vadě (poruše). Širší pojem je sluchové postižení. To zahrnuje sociální důsledky sluchové slabosti. (Potměšil, 1999)

Jak uvádí Hrubý (1997), lze na neslyšící pohlížet z více hledisek. Z medicínského hlediska, kdy je podstatná kvalita a kvantita vjemu, je porucha funkce sluchového orgánu hodnocena jako sluchové postižení. Z hlediska sociokulturního se lidé se sluchovou vadou považují za příslušníky jazykové a kulturní menšiny a odmítají tedy být zařazováni mezi sluchově postižené.

Jak říká Horákové (2012), mají neslyšící svůj jazyk, pravidla chování, tradice a zvyky, hodnoty a podobně. Tvoří tedy svoji vlastní kulturu.

Označení osoby se sluchovým postižením se týká osob s nejrůznějším stupněm a druhem sluchového postižení. Všechny z následujících skupin osob se vyznačují různou kvalitou, jejíž konkrétní strukturu (kromě stupně a druhu vady) určují ještě různé další faktory. Mezi tyto faktory autoři uvádí věk, kdy k postižení došlo, mentální dispozice jedince, péče, jaká mu byla věnována a také další postižení jedince. (Souralová a Langer, 2005)

1.1 Vymezení základních pojmů

Mezi osoby se sluchovým postižením patří lidé **neslyšící**, jejichž poškození sluchu je na takové úrovni, že ani s největším možným zesílením nemohou vnímat zvuky mluvené řeči. (Souralová a Langer, 2005)

Další skupinu tvoří lidé **nedoslýchaví**. Potměšil (2003) uvádí, že se jedná o částečnou ztrátu sluchu vrozenou nebo získanou a jako příčina se uvádí opožděný nebo omezený vývoj

řeči mluvené. Suralová a Langer (2005) doplňují, že v případě využívání elektroakustických kompenzačních pomůcek lze nedoslýchavost do určité míry úspěšně kompenzovat.

Podle Sováka (1978), můžeme nedoslýchavost rozdělit na tři stupně. Při velmi těžké nedoslýchavosti, je schopen postižený vnímat hlasitou řeč pouze v těsné blízkosti u ucha, a to značně deformovaně. Pro běžnou komunikaci úroveň sluchu nestačí. Dalším stupněm je těžká nedoslýchavost. Při této poruše je komunikant schopný vnímat hlasitou řeč na vzdálenost menší než jeden metr. Tato vzdálenost však pro běžný hovor nestačí. Posledním stupněm je lehká nedoslýchavost. Postižený nepociťuje závažnější problémy při běžném komunikačním procesu. Větší problémy pak nastávají, když se komunikační proces odehrává v hlasitém prostředí nebo hluku, nebo se setká s řečí velmi tichou až šeptanou.

Suralová a Langer (2005) uvádí, že v případě lidí **ohluchlých**, došlo ke ztrátě sluchu v období dokončování vývoje řeči nebo v určité době po jeho ukončení. Potměšil (2003) doplňuje, že v tomto případě postižení se řeč zpravidla nevytrácí, ovšem dochází k postupné ztrátě formální úrovně řeči a vymizí obvyklé tempo rozšiřování slovní a pojmové zásoby.

V současné době, se mezi osoby sluchově postižené zahrnují i **uživatelé kochleárního implantátu**. Do této skupiny patří lidé, kteří mají poškozený Cortiho orgán, ale stále funkční sluchový nerv. Těmto lidem je do hlemýžďe vnitřního ucha voperován přístroj, díky kterému jsou jedinci schopni vnímat zvuky z okolí. (Suralová a Langer, 2005)

Je třeba také rozlišovat pojmy neslyšící, psáno s malým písmenem „n“ a Neslyšící s velkým písmenem „N“.

Podle zákona č. 155/1998 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, jsou za neslyšící považovány osoby, které *„neslyší od narození, nebo ztratily sluch před rozvinutím mluvené řeči, nebo osoby s úplnou či praktickou hluchotou, které ztratily sluch po rozvinutí mluvené řeči, a osoby těžce nedoslýchavé, u nichž rozsah a charakter sluchového postižení neumožňuje plnohodnotně porozumět mluvené řeči sluchem.“*

Naproti tomu Horáková (2012) vysvětluje, že Neslyšící jsou lidé, kteří jsou hrdí na svou jedinečnou odlišnost. Sami se řadí mezi příslušníky jazykové a kulturní menšiny.¹

1.2 Klasifikace sluchových vad

V této podkapitole si uvedeme klasifikaci sluchových vad. Kritéria, která určují rozdělení sluchových poruch, jsou mnohočetná. Sluchové vady se dělí podle lokalizace vzniku postižení, jeho stupně a podle doby jeho vzniku. (Horáková, 2012)

---

¹Více v kapitole 3.

1.2.1 Podle lokalizace vzniku postižení:

Jak uvádí Horáková (2012), z hlediska lokalizace vzniku postižení rozlišujeme dvě základní skupiny sluchových vad:

1) Periferní nedoslýchavost či hluchota

- **Převodní** – Lejska (2003) popisuje, že tato vada je zapříčiněna vážnutím přenosu akustické a mechanické energie ve vnějším a středním uchu, což může mít více příčin. Zvukovod se může ucpat mazem, nádorem nebo cizím tělesem. Může dojít k proděravění blanky bubínku zánětem nebo traumatem nebo může nastat porucha provzdušnění středoušní dutiny při afektech v nosohltanu a v oblasti Eustachovy trubice. Hložek (1995) doplňuje, že tyto vady se vyznačují především poruchou kvantity slyšení a v zásadě samy o sobě nevedou k úplné hluchotě.
- **Percepční** – Tuto vadu má Horáková (2012) na mysli, je-li poškozené vnitřní ucho, sluchové buňky nebo sluchový nerv. Příčiny senzomotorických vad sluchu jsou vázány na funkci smyslového epitelu vnitřního ucha, sluchového nervu a sluchové dráhy, spojující periferní a centrální část sluchového analyzátoru. Percepční poruchy se vyskytují mnohem častěji než poruchy převodní a jsou více problematické z hlediska diagnostiky a léčby.
- **Smíšená** – představuje kombinaci poruch převodních a percepčních v nejrůznějším stupni a zastoupení.

2) Centrální nedoslýchavost či hluchota

- Do této kategorie Horáková (2012) řadí komplikované defekty způsobené různými procesy, postihující korový a podkorový systém sluchových vad. Jedná se o abnormální zpracování zvukového signálu v mozku.

1.2.2 Podle stupně sluchových poruch:

Další způsob dělení sluchových poruch je možno provést podle stupně sluchového postižení. Z hlediska kvantity slyšeného zvuku se zde setkáváme s různými hodnotami. Jednotlivé stupně sluchových poruch vymezují hodnoty podle ztráty v decibelech, které jsou měřeny pomocí audiometrie. Ztráta sluchu v rozsahu 20 – 40 dB představuje lehkou nedoslýchavost a ztráta v rozsahu 40 – 60 dB středně těžkou nedoslýchavost. Lidé pociťují

komunikační potíže v hlučném prostředí více hovořících lidí najednou. Těžká až velmi těžká nedoslýchavost je definována ztrátou sluchu v rozsahu 60 – 80 dB a 80 – 90 dB. V tomto případě lidé bez vhodných kompenzačních pomůcek jen velmi špatně reagují na mluvenou řeč a hlasité zvuky jako je například hudba z reproduktorů a podobně. Je-li ztráta sluchu větší než hodnota 90 dB, setkáváme se s hluchotou komunikační, neboli praktickou. Člověk neslyší a nereaguje na hlasité zvuky jako motor auta ve vysokých otáčkách nebo hluk sekačky na trávu. V případě, že se nedočkáme audiometrické odpovědi, hovoříme o úplné nebo totální hluchotě. (Horáková, 2012)

1.2.3 Podle doby vzniku sluchové vady:

Vznik sluchových vad podle období, kdy vznikly, dělí Horáková (2012) na vrozené vady sluchu a získané vady sluchu.

1) Vrozené vady sluchu

- **Geneticky podmíněné** – uvádí se, že genetické vady sluchu jsou téměř z 80 – 90 % způsobeny autozomálně recesivní formou onemocnění. Naproti tomu poruchy sluchu způsobené autozomálně dominantní formou onemocnění se vyskytují daleko méně. V současnosti je známo 30 genů, které jsou zodpovědné za autozomálně recesivní nesyndromickou ztrátu sluchu. (Horáková, 2012)

- **Kongenitálně získané** – z hlediska času se dělí následovně.
  - a) **Prenatální** – sluchové vady, způsobené negativními vlivy na plod v průběhu těhotenství, zejména pak v 1. trimestru. Může se jednat o onemocnění matky toxoplazmózou, CMV, negativní vliv RTG záření apod.
  - b) **Perinatální** – vady, které vznikají v průběhu porodu nebo bezprostředně po něm. Sem patří například asfyxie, protahování porodu, nízká porodní hmotnost dítěte, vlásečnicové krvácení do labyrintu, nebo novorozenecká sepsa. (Lejska, 2003)

2) Získané vady sluchu

- **Získané před fixací sluchu (prelingválně)** – předběžně do 6. roku života dítěte. V tomto období mohou být příčinami sluchových vad infekční choroby, jako je zánět mozkových blan, meningoencefalitida, příušnice, herpetické infekty apod. Příčinami mohou být také nejrůznější traumata, úrazy hlavy, poškození mozku mechanického charakteru, opakované hnisavé záněty středního ucha apod.
- **Získané po fixaci řeči (postlingválně)** – kdykoliv po období ukončeného vývoje řeči. Příčiny této vady sluchu bývá poranění v oblasti hlavy a vnitřního ucha, působené silnou dlouhodobou hlukovou zátěží (od 85 dB výše), která nevratně poškozuje sluchové buňky. Další příčiny mohou být hlučné pracovní prostředí, akustické trauma, hormonální a metabolické poruchy, degenerativní onemocnění a další. (Lejska, 2003)

2 Komunikace osob se sluchovým postižením

Z pohledu teorie, se komunikace chápe jako sociální interakce neboli jazykové jednání. Aby komunikační proces probíhal úspěšně, je třeba splňovat základní atributy a to, zájem o informace, způsob přenosu informace, existence mluvčího a přijetí informace adresátem. Předpokladem úspěšnosti je pak existence komunikační kompetence. (Souralová a Langer, 2005)

Jak uvádí Horáková (2012), osoby se sluchovým postižením tvoří velmi pestrou a různorodou skupinu osob. Různí jedinci mají různou formu a stupeň vady a je tedy zřejmé, že techniky a formy komunikace se budou v různých případech lišit.

„Volba komunikačního systému, případně kombinace jeho jednotlivých forem, by měla vždy respektovat individuální dispozice konkrétního sluchově postiženého.“ (Souralová a Langer, 2005, s. 19)

Při komunikaci s jedincem se sluchovým postižením se můžeme setkat se dvěma základními komunikačními systémy. Jedná se o audio – orální systém, který se reprezentuje mluveným jazykem majoritní společnosti a systém vizuálně – motorický, který zastupuje hlavně znakový jazyk, znakový jazyk a prstová abeceda. (Horáková, 2012)

Kosinová (2008) uvádí, že hlavní a nejdůležitější charakteristikou komunity (českých) neslyšících osob je komunikace (českým) znakovým jazykem. V minulosti se k používání znakového jazyka příliš nepřiklánělo a i v současnosti se za jeho rovnoprávnost musí bojovat. Jazyková specifika osob se sluchovým postižením způsobují určitou odlišnost této menšiny, což jim velmi často ztěžuje proces socializace do intaktní společnosti. Tarcsiová (2005) říká, že základním problémem osob se sluchovým postižením je vytvoření primárního způsobu komunikace, vedoucí k odstranění komunikační bariéry. Pro osoby se sluchovým postižením žijící ve slyšící, intaktní společnosti je důležité, aby pro komunikaci využívali komunikační systém majoritní slyšící společnosti. Horáková (2012) pak upřesňuje, že za takový systém považujeme mluvený jazyk ve zvukové a grafické formě.

Kosinová (2008) uvádí, že nenahraditelnou roli v komunikaci neslyšících sehrávají také informační technologie. Pro kontakt neslyšících a slyšících osob, je velmi jednoduchá komunikace prostřednictvím e-mailu a v současnosti stále rozšířenějších komunikačních klientů, jako je ICQ, MSN, Skype a další. Pomocí těchto programů mohou komunikovat formou psaného textu nebo pomocí web kamery, kterou se přenáší živý obraz. Neslyšící s oblibou využívají také komunikaci formou internetového chatu. Tato služba představuje

vzájemnou diskuzi v tematicky různě zaměřených skupinách. V současnosti se pro vzájemnou komunikaci používají zprávy SMS, které poskytují mobilní operátoři.

2.1 Auditivně - orální komunikační systémy

„Orální komunikační systémy, zvláště pak jejich mluvená podoba (mluvená řeč), jsou ve své zvukové a psané podobě základním a nejdůležitějším prostředkem komunikace a získávání informací.“ (Ludíková a kol., 2012, s. 39)

Aby došlo k porozumění sdělovaného obsahu, je bezpodmínečně nutná existence dostačující komunikační a jazykové kompetence. Ta se získává hlavně interakcí jedince s okolím a zároveň je podmíněna mentálními předpoklady pro užívání jazyka. (Ludíková a kol., 2012)

2.1.1 Mluvená řeč

Tarcsiová (2005) říká, že k tomu, aby člověk mohl tvořit komunikační proces, musí ovládat a znát určitý systém znaků. Tento systém znaků se dá definovat jako jazyk. Mluvíme-li o konkrétním používání určitých znaků, máme na mysli řeč.

Jak uvádí Suralová a Langer (2005), ve většinové, intaktní slyšící společnosti, je mluvený jazyk základním prostředkem komunikačního procesu. Pro sluchově postižené jedince, jsou dostatečné komunikační a jazykové dovednosti nezbytné pro porozumění a pochopení obsahu a náplně celého procesu komunikace. Takovéto dovednosti jedinec získává především interakcí s intaktním okolím a splňuje-li mentální předpoklady pro používání jazyka. Vzhledem k tomu, že je mluvený jazyk nejdůležitějším prostředkem komunikace majoritní, slyšící společnosti, je pro jedince se sluchovým postižením jeho zvládnutí jedním z nejdůležitějších cílů vzdělávacího procesu sluchově postižených.

U osob s těžkým sluchovým postižením se artikulace nevyvíjí přirozeným způsobem. Na rozvoji správné výslovnosti se pak podílejí logopedové. Artikulace bývá zpravidla namáhavá, nepřirozená a narušená. Největší problémy nastávají při spojování jednotlivých hlásek do mluvících celků, tedy do slov a vět. (Krahulcová, 2002)

2.1.2 Odezírání

Vizuální percepce řeči, tedy odezírání, představuje nedílnou a velmi důležitou součást komunikace slyšících i sluchově postižených osob a v interkulturní komunikaci zaujímá prioritní místo. (Ludíková a kol., 2012)

Krahulcová (2002) definuje odezírání jako „*přijímání informací zrakem a chápání jejich obsahu na základě pohybů mluvidel, mimiky obličeje, gestikulace rukou a celkových postojů těla, situačních faktorů a kontextu obsahu mluveného.*“ (Krahulcová, 2002, s. 193) Odezírání nemůže plně nahrazovat sluch, proto jej upřednostňují především jedinci nedoslýchavý a jedinci s využitelnými zbytky sluchu. (Krahulcová, 2002)

Strnadová (In Horáková, 2012) říká, že pro usnadnění procesu odezírání, pro osobu se sluchovým postižením, je třeba dodržovat některá pravidla a podmínky. Mezi **vnější podmínky** řadí dokonalý a nepřerušovaný zrakový kontakt obou osob, vhodné osvětlení, vzdálenost mluvící osoby, řeč, tempo a rytmus řeči, způsob výslovnosti mluvícího a momentální situaci. Mluva by měla být lehce zvýrazněná, zpomalená a pečlivá, ale mělo by být dodrženo přirozené tempo. Přehnaná artikulace pak může pozměnit slovní vzorce, což může negativně působit na proces odezírání. Strnadová (In Horáková, 2012) pak definuje také **podmínky vnitřní**. Říká, že často zhoršují celkový výsledek odezírání, a to i v případě, že jsou splněny kvalitní vnější podmínky. Vnitřní předpoklady pro proces odezírání se u každého člověka liší. Mezi vnitřní podmínky řadí psychický stav, který může být ovlivněn momentálním zdravotním stavem, nemocí, bolestí, únavou, pozorností, emoční a motivační stránkou nebo mírou uspokojení potřeb jedince. Suralová a Langer (2005) pak mezi vnitřní aspekty řadí především věk sluchově postiženého, úroveň jazykové kompetence obou komunikujících osob, rozsah jejich slovní zásoby, přesnost pojmového myšlení, zdravotní předpoklady odezírajícího, schopnost odezírajícího se soustředit a přijímat informace a také úroveň sociálních zkušeností obou komunikujících osob.

2.1.3 Čtení a psaní

Nejrozšířenějším komunikačním systémem ve většinové intaktní společnosti, hned po řeči mluvené, je bezesporu komunikace prostřednictvím čtení a psaní. „*I přesto, že čtení a psaní není přímo odkazováno na využívání sluchu, a dalo by se tak předpokládat, že pro osoby se sluchovým postižením je zcela vhodné, není zpravidla možné používat písemnou podobu jazyka pro plnohodnotnou komunikaci s nimi.*“ (Ludíková a kol., 2012, s. 41)

Schopnost správně používat psaný text a tím dosáhnout textové gramotnosti, má pro osoby se sluchovým postižením velký význam, zejména pro získávání informací a komunikaci prostřednictvím moderních technologií. Pro jedince se sluchovým postižením je tedy důležité, získat správnou jazykovou kompetenci v českém jazyce prostřednictvím psaného textu. To ovšem představuje velký problém. I když, schopnost číst a psát nemusí být

na první pohled zřejmá, přesto se, hlavně u dětí, často setkáváme s neochotou číst. Takovéto děti číst a psát dokážou, ale jejich čtenářské dovednosti ve většině případů neodpovídají jejich věku. (Horáková, 2012)

2.1.4 Písemný záznam mluvené řeči

Tento komunikační systém vycházející z českého jazyka je definován v zákoně o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob č. 155/1998 Sb. Jako „převod mluvené řeči do písemné podoby v reálném čas. Pro potřeby hluchoslepých osob se písemný záznam provádí zvětšeným písmem nebo Braillovým písmem.“

2.2 Vizuálně - motorické komunikační systémy

Tyto komunikační systémy představují důležitou roli v komunikaci sluchově postižených. Jako prostředek pro přenos informace využívají specifické prostředky- tvary, pozice, postavení a pohyb rukou, pozice hlavy, mimiku a další. (Souralová a Langer, 2005) Krahulcová (2002) pak upřesňuje, že vizuálně - motorické systémy jsou charakteristické především tím, že komunikační proces probíhá převážně simultánně ve dvou a někdy také více kódech najednou. Důvodem je především nutnost přesné výpovědi. Tato potřeba je zastoupena manuálním mluveným jazykem.

2.2.1 Znakový jazyk

„Znakový jazyk tvoří určitá dohodnutá soustava znaků, které podle určitých pravidel vyjadřují jisté symboly reálného nebo abstraktního světa. V těchto symbolech neslyšící uvažuje a v těchto symbolech se také vyjadřuje. Součástí komunikace znakovým jazykem je orální řeč, odezírání, prstová abeceda a mimika. Vlastní znakový jazyk neslyšících má svou vlastní strukturu a syntax, odlišnou od mluveného jazyka, českého jazyka, národního jazyka a majoritního jazyka.“ (Krahulcová, 1996, s. 51)

V zákoně č. 155/1998 Sb., v § 4, je český znakový jazyk definován jako „přirozený jazyk a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně – pohyblivými prostředky, tj. tvar rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu.“

Pulda (1992) uvádí, že znakový jazyk, neboli vizuálně kinetický jazyk, je strukturovaný soubor vizuálně kinetických znaků, který je v současné době uznáván jako rovnocenný všem slovním jazykům. Souralová a Langer (2005) doplňují, že znakový jazyk je

možné dělit do dvou skupin. První skupina představuje přirozené (ryzí) jazykové systémy, které se utvářely dlouhodobým přirozeným vývojem. Tuto formu komunikace využívají neslyšící především při neformální komunikaci mezi sebou. Pulda (1992) říká, že má svou vlastní gramatickou strukturu, která se liší od gramatiky slovní řeči. Macurová (In Horáková, 2012) dále upřesňuje, že nejmenší významovou jednotku znakových jazyků tvoří znak, který se dělí na složku manuální a nemanuální. **Manuální složka** představuje místo, kde se znak ukazuje, tvar ruky, kterou je znak tvořen a pohybem znakové ruky nebo rukou. Za další komponenty znaku považujeme orientaci dlaně a prstů, vzájemnou polohu rukou a kontakt s tělem. **Nemanuální složka** znakových jazyků je tvořena hlavně mimikou a gestikulací, které doplňují další nonverbální prostředky.

Macurova (In Horáková, 2012) uvádí, že vzhledem k tomu, že tyto faktory hrají ve znakových jazycích velmi důležitou roli, význam sdělení se může jejich vlivem zásadně měnit. Obě složky se při komunikačním procesu objevují simultánně. Znakové jazyky se tedy odlišují od mluvených jazyků tím, že vzhledem k trojrozměrnosti artikulačního prostoru, je možné jednotlivé znaky předvádět současně. V České republice, se i přes legislativní ukotvení, na český znakový jazyk nahlíží s nedůvěrou a pochybnostmi, zda se opravdu jedná o jazyk, který se může srovnávat s jazyky mluvenými. V současnosti se setkáváme s názory, že nemá gramatiku, má malou slovní zásobu nebo že není jednotný. Suralová a Langer (2005) říkají, že mnohé lingvistické výzkumy národních znakových systémů dokázaly, že znakové jazyky jsou plnohodnotnými a přirozenými jazyky. Splňují všechny atributy jazykových systémů, jsou nezávislé na strukturách mluvených jazyků a jsou s nimi tedy lingvisticky úplně srovnatelné. Ludíková a kol. (2012) upřesňuje, že za přirozený znakový jazyk považují čeští neslyšící svůj národní znakový jazyk, tedy český znakový jazyk.

V zákoně o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob 155/1998 Sb. v §4, je definován český znakový jazyk jako: „*základní komunikační systém těch neslyšících osob v České republice, které jej samy považují za hlavní formu své komunikace.*“

2.2.2 Prstová abeceda

Jak je uvedeno v zákoně č 155/1998Sb., v §6, „*prstová abeceda využívá formalizovaných a ustálených postavení prstů a dlaně jedné ruky nebo prstů a dlaní obou rukou k zobrazování jednotlivých písmen české abecedy. Prstová abeceda je využívána zejména k odhláskování cizích slov, odborných termínů, případně dalších pojmů. Prstová abeceda v taktilní formě může být využívána jako komunikační systém hluchoslepých osob.*“

Krahulcová (2002) říká, že syntetickým a sukcesivním postupem tvoří slova stejným způsobem, jako při skládání hlásek do slov v mluvené řeči. Prstová abeceda je základní prostředek pro prstovou řeč. Prstová řeč pak doslovně, přesně až absolutně tlumočí text. Horáková (2012) pak dodává, že existuje jednoruční a dvouruční prstová abeceda a stejně jako znakové jazyky se v různých státech liší. Z americké jednoruční prstové abecedy vznikla mezinárodní prstová abeceda. Komunikace pomocí prstové abecedy je o poznání pomalejší než mluvení, proto se nepoužívá jako komunikační systém pro tlumočení ani pro běžný kontakt s jedincem s postižením sluchu. Využívá se spíše jako pomoc při odezírání a artikulaci, nebo se využívá ve školách pro sluchově postižené.

2.2.3 Znakovaná čeština

Je to komunikační systém, který se řadí do skupiny manuálně kódovaných mluvených jazyků. (Souralová a Langer, 2012) Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob č. 155/1998 říká, že *„znakovaná čeština využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována. Spolu s jednotlivými českými slovy jsou pohybem a postavením rukou ukazovány jednotlivé znaky, převzaté z českého znakového jazyka. Znakovaná čeština v taktilní formě může být využívána jako komunikační systém hluchoslepých osob, které ovládají český jazyk.“*

Horáková (2012) říká, že znakovanou češtinu upřednostňují osoby se sluchovým postižením, pro které je vyhovující odezírání. Jak uvádí Souralová a Langer (2005), není znakovaná čeština, z lingvistického pohledu, přirozeným jazykovým systémem, jako český znakový jazyk, ale je uměle vytvořen, pro potřebu komunikace slyšících osob s neslyšícími osobami, používající znakový jazyk.

3 Kultura Neslyšících

Pojem kultura, je společností považován za velmi široký pojem. Průcha (2001) definuje kulturu takto: „*kultura je vztahována spíše k projevům chování lidí – tedy kulturou určitého společenství se míní jeho zvyklosti, symboly, komunikační normy a jazykové rituály, sdílené hodnotové systémy, předávané zkušenosti, zachovávaná tabu.*“ (Průcha, 2001, s. 31)

Průcha (2001) rozděluje kulturu na širší a užší pojetí. Do širšího pojetí zařazuje vše, co vytváří lidská civilizace. Jedná se o materiální výsledky lidské činnosti, tedy lidské obydlí, nástroje, oděvy. Jedná se také o duchovní hodnoty lidí, náboženství, umění, morálka, zvyky, systém vzdělávání, politika, právo a jiné. Průcha do této kategorie řadí také například návštěvu vernisáže obrazů, nebo promítání filmů v kině, návštěvy divadelních představení apod. Naopak užší pojetí pojmu kultura je vztahováno pouze k způsobům chování lidí, které je pro danou společnost typické a obvyklé. V tomto případě jsou pak součástí kultury například pravidla loučení v minoritních skupinách, nebo pravidla pro přijetí nového člena do komunity nebo kmene, ale ne výsledky chování a činností lidí, jako takových.

„*Termín kultura neslyšících vznikl v sedmdesátých letech dvacátého století, aby se ukázalo, že komunita neslyšících může existovat.*“ (Ladd, In Kosinová, 2008, s. 12)

Kultura neslyšících se předává a zachovává uvnitř komunity neslyšících. V dřívějších letech bylo možné kulturní dědictví předávat mezi členy pouze přímým kontaktem. V současnosti, díky rozvoji moderních technologií, lze zaznamenávat kulturu neslyšících na nejrůznější média a díky tomu jsme schopni kulturu neslyšících předávat dalším členům a pozorovat její vývoj a změny. (Kosinová, 2008)

Pro lepší pochopení popisu kultury neslyšících je třeba si také objasnit termín komunita. Zima (1999) definuje pojem komunita takto: „*Komunitou rozumíme společenství lidí, kteří mají jeden či více společných znaků, jimiž se odlišují od ostatních.*“ (Zima, 1999, s. 149)

Woll a Ladd (In Kosinová, 2008) uvádí, že neslyšící vytvářejí své komunity na třech základních rysech, a sice hluchotě, komunikaci a vzájemné podpoře. Co se týče hluchoty, tak ta podle autorů jakožto biologický rys odděluje komunitu neslyšících od komunit slyšících. Většina členů komunit neslyšících má různě narušenou schopnost slyšet. Komunikační proces pak v takové komunitě probíhá v národním znakovém jazyce a jedná se o vlastní znakový jazyk určitého společenství. Vzhledem k tomu, že neexistuje pouze jedna komunita neslyšících, odlišují se mimo jiné národním znakovým jazykem (Češi užívají český znakový jazyk, Britové používají britský znakový jazyk apod.). Co se týče vzájemné podpory, ta podle

autorů pramení ze dvou již uvedených rysů, tedy hluchoty a komunikace. Komunity neslyšících se nejčastěji zakládají při internátních školách pro neslyšící a v klubech neslyšících.

Zima (1999) pak považuje tento rys za lokalizační a zároveň také kulturní, protože jsou to právě tato místa, kde dochází k předávání kultury, historie neslyšících, hodnot a tradic od jednotlivých členů na druhé. Podle Zimy (1999) pak nemusí být člověk členem právě jedné komunity, ale může být členem více komunit na jednou.

3.1 Příslušnost ke kultuře neslyšících

Kosinová (2008) uvádí, že pro neslyšícího člověka je přirozená a nenucená potřeba být součástí komunity neslyšících. Takové příslušenství ke komunitě však nelze vyvozovat od pravidelných návštěv kulturních akcí nebo od placení členských příspěvků nejrozličnějším klubům a organizacím. Příslušnost k takové komunitě začíná přijetím nového člena stávajícími členy komunity. Takovéto přijetí však není výsledek rozhodnutí schůze nějakého klubu, ale jde o přirozený proces adaptace a zařazení do společnosti.

Různí autoři uvádí různé způsoby, jak se stát členem komunity neslyšících. My si v této práci uvedeme tři kritéria, které Ladd (In Kosinová, 2008) uvádí jako základní cesty ke členství v komunitě neslyšících:

- Být neslyšícím dítětem neslyšících rodičů nebo svou hluchotu zdědit v třetí generaci
- Navštěvovat školu pro neslyšící nebo být jejím absolventem
- Nenavštěvovat nebo neabsolvovat školu pro neslyšící, ale ve volném čase se stýkat s komunitou neslyšících.

Ladd (In Kosinová, 2008) říká, že určité částečné členství v komunitě neslyšících lze přiznat i slyšícím dětem neslyšících rodičů, avšak tito lidé jsou většinou členy jiných samostatných institucí, jako třeba CODA, která takovéto děti sdružuje. O členství se dá uvažovat i v případě, že je slyšící člověk v nějakém svazku, například manželském, s neslyšící osobou. V krajních případech se členem komunity neslyšících může stát slyšící člověk, který měl nebo má ke komunitě určité pracovní závazky.

3.2 Pravidla chování v komunitě neslyšících

Kosinová (2008) uvádí, že každá komunita má různé způsoby chování, jejíž rysy jsou charakteristické právě pro určitou komunitu. Různé způsoby a pravidla chování lze nalézt také v komunitě neslyšících. U neslyšících lidí jsou doteky podstatně častější než u lidí slyšících. Neslyšící lidé doteky využívají v případě, že chtějí upoutat pozornost, zahájit konverzaci nebo hovor, aby mohli ostatním něco sdělit, když se zapojují do jiného rozhovoru apod. Při počátečním navazování kontaktu pro komunikaci, považují neslyšící ideální zaklepat jiné osobě na rameno nebo na horní část paže.

V případě, že chce třetí osoba zasáhnout do konverzace ve znakovém jazyce dvou neslyšících osob a jednomu z nich něco sdělit, řídí se pak podle určitých pravidel. V prvním kroku přistoupí k druhému komunikujícímu, dotkne se jeho paže nebo ramene a naváže s ním oční kontakt. Poté se mu ve znakovém jazyce omluví za přerušování konverzace a oznámí, že by se chtěl na něco zeptat. Následně svou pozornost obrátí k prvnímu komunikujícímu a vše potřebné sním, vyřídí. V posledním kroku se opět otočí směrem k druhému komunikujícímu, poděkuje a odejde. (Kosinová, 2008)

Jak uvádí autor na portále ruce, neslyšící lidé vnímají především vizuální podněty. Při příchodu do místnosti, kde pracuje neslyšící, je vhodné, na sebe upozornit rychlým zapnutím a vypnutím hlavního osvětlení v místnosti. Zde má autor na mysli krátká zablikání, která se dají přirovnat k jemnému klepání na dveře. Delší blikání, stejně tak jako bouchání na dveře, naopak působí nevhodně. Další způsob využívá vibračních vln, které se přenášejí podlahou místnosti. K upoutání pozornosti pak stačí rázným způsobem dupnout na podlahu. Pro komunitu českých neslyšících jsou typické některé zvyky. Při společném stolování si dobrou chuť popřejí až tehdy, když už mají i ostatní jídlo na stole a to takovým způsobem, že společně a zároveň poklepají pěstí do stolu, čímž si přejí dobrou chuť. Při přípitku pak necinkají skleničkami o sebe, ale dotýkají se navzájem rukama, kterými drží skleničku. (Kosinová, 2008)

Kosinová (2008) uvádí přehled způsobů chování, které neslyšící lidé pokládají za nevhodné, nepříjemné nebo až nepřijatelné. V následujícím přehledu si uvedeme některé příklady chování, které neslyšícím osobám při komunikaci vadí:

- pokud se jiná osoba dotýká jejich hlavy, nebo pokud se jim snaží s hlavou určitým způsobem manipulovat, např. otáčení apod.

- pokud na sebe jiná osoba výrazným až bolestivým způsobem upozorňuje klepáním na jejich záda
- pokud se neslyšícího jiná osoba snaží upoutat až příliš jemným způsobem
- pokud se jiná sedící osoba snaží upoutat stojícího neslyšícího poklepem na jeho nohu
- pokud se osoba, která mluví, nachází ve směru světla
- pokud se zabraňuje komunikaci neslyšícího tím, že mu jiná osoba brání v ukazování chytáním za ruce
- pokud při komunikačním procesu s neslyšícím dochází k přerušování očního kontaktu
- pokud jiná osoba komunikuje s neslyšícím a zároveň svou pozornost věnuje okolním zvukům nebo konverzacím jiných slyšících

3.3 Aktivity, organizace, tradice a zvyky neslyšících

Kosinová (2008) říká, že se neslyšící lidé za účelem sociálního kontaktu schází v nejrůznějších klubech, spolcích, organizacích apod. V klubech a spolcích se zpravidla schází lidé středního a staršího věku, zatímco mladí lidé vyhledávají jiné prostory, kde se schází. Takovéto setkávání je pro neslyšící vhodnou příležitostí popovídat si mezi sebou, zhodnotit události předchozích dnů nebo si předat své zkušenosti a poznatky.

Největším takovým mezinárodním setkáním je bezesporu, celosvětově známá, konference DeafWay, jejíž první uskutečnění se datuje k roku 1989. Tato několikadenní konference si klade za úkol především informovat a vzdělávat, ale také je na konferenci přehlídka umění a kultury neslyšících. Na konferenci se probírají témata jako je ekonomika, vzdělávání, zdraví, historie, literatura, znakový jazyk a mnoho dalších. (Kosinová, 2008)

Součástí kultury neslyšících je bezesporu velký počet volnočasových aktivit, nejrůznějších událostí a společenských akcí. V České republice se uskutečňují plesy neslyšících, které organizuje např. Česká unie neslyšících. Dále se může jednat o přehlídky tvorby ve znakovém jazyce Mluvicí ruce, což je velmi populární festival neslyšících umělců. Zde se představují ti nejlepší čeští neslyšící umělci, z řad dětí, studentů i dospělých. V České republice, ale i ve světě si neslyšící také volí své Miss. Pro Českou republiku je místem konání každoročně Praha a do soutěže se mohou hlásit dívky i chlapci. Neslyšící se setkávají při příležitosti oslav Mezinárodního dne neslyšících, pálení čarodějnic, benefičních a charitativních koncertů, jako jsou například koncert Večer tříkrálový, nebo Podepsáno srdcem. Na akcích toho typu se obvykle mohou setkávat neslyšící z celé České republiky,

dlouho se na ně připravují a jsou připraveni urazit stovky kilometrů, jen aby se znovu setkali se svými přáteli. (Kosinová, 2008)

Mezi neslyšícími jsou velmi oblíbené kluby zaměřené na sport, které jsou na regionální ale i mezinárodní úrovni. V České republice existuje organizace Český svaz neslyšících sportovců, která zastupuje všechny sportovní kluby pro neslyšící. V České republice mají dlouhou tradici Sportovní hry neslyšící mládeže. Na této akci se každoročně schází mladí sportovci z celé republiky, aby poměřili své sportovní výkony v nejrůznějších disciplínách, ale také aby se dobře pobavili. Ve světě je největší sportovní akce pro neslyšící bezesporu deaflympiáda. Jedná se o obdobu olympiády slyšících. (Kosinová, 2008) Jak uvádí autor na oficiálních stránkách deaflympiády, tato akce se pořádá od roku 1924 a patří mezi nejrychleji rostoucí sportovní akce. V září roku 2009, kdy se konala letní deaflympiáda v Taipei na Tchaj-wane, se této sportovní události zúčastnilo více než 4000 neslyšících sportovců a funkcionářů ze 77 zemí světa. Autor na oficiálních stránkách deaflympiády říká, že potřeba takovéto akce není zřejmá pouze ve velkém počtu účastníků, ale také proto, že neslyšící sportovci jsou odlišní od ostatních v jejich speciálních komunikačních potřebách na sportovním poli a také v sociálních interakcích, které jsou nedílnou součástí her.

Do kultury neslyšících bezesporu patří umění, ať už se jedná o vizuální umění, divadlo nebo film. Do vizuálního umění řadíme, podle Kosinové (2008) malířství, sochařství, architekturu apod. Do této skupiny samozřejmě neřadíme pouze profesionály, tedy takové neslyšící umělce, kteří jsou v příslušném oboru zaměstnáni, ale také neslyšící amatérské umělce, kteří obohacují svými výtvoři a díly kulturní dědictví neslyšících. Takováto tvorba je určena pro neslyšící, je vyjádřením jejich pocitů a promlouvá k ostatním neslyšícím jejich vlastním jazykem.

Jak se domnívá Kosinová (2008), nejlepším prostředkem k vlastní seberealizaci je pro neslyšícího jednoznačně divadelní vystoupení. Neslyšící se na jevišti realizuje jako herecká osobnost. Herci zde prezentují kulturu neslyšících z jiného pohledu. Se znakovým jazykem se v tomto případě pracuje různorodě a živěji než v běžné promluvě. Tento typ umění se pro neslyšící děti realizuje již na základní škole. Ve školách pro sluchově postižené pak má ředitel právo zařadit do osnov volitelný předmět hudebně dramatická výuka. Některé základní školy zřizují dramatické kroužky, které se pak účastní nejrůznějších akcí a festivalů pro neslyšící. V České republice existuje profesionální divadlo, s názvem Divadlo Neslyším. Jeho vznik se datuje k roku 1997. Program divadla je vhodný jak pro dospělé diváky, tak pro děti. Všechna představení úzce souvisí s kulturou neslyšících. Pro neslyšící diváky tlumočí do

znakového jazyka některé své představní také některá běžná divadla. Tato alternativa umožňuje neslyšícím divákům, přiblížit se kultuře slyšících bez jazykové bariéry.

S kulturou neslyšících je jednoznačně spojována také pantomima. Jak uvádí autor na internetových stránkách Centra denních služeb pro sluchově postižené, v České republice existuje již od roku 1981 soubor Pantomima S. I. V tomto souboru působí 21 neslyšících mimů, a spolupracuje s ním také velká spousta profesionálních umělců, kteří se přímo zúčastňují představení. Účelem tohoto souboru je umělecká činnost v oblasti pohybového divadla a pantomimy a hlavně práce se sluchově postiženými dětmi a mládeží.

Co se týče filmu nebo televize, v České republice nevzniká větší množství filmů pro sluchově postižené diváky. Filmový materiál s touto tematikou se zaměřuje především na výuku znakového jazyka nebo na tvorbu výukových materiálů. Nejznámější film s touto tematikou je zřejmě snímek s názvem Bohem zapomenuté děti. Nepravidelně se také organizují filmové festivaly pro neslyšící, kde mají návštěvníci možnost shlédnout filmy s tematikou neslyšících. Co se týče produkce na přenosných médiích, ani zde není nabídka příliš pestrá. Pro děti jsou na CD-ROMech šířeny pohádky jako například Červená Karkulka, Pinnocchio a jiné. (Kosinová, 2008) Jak uvádí Horáková (2012), na televizním programu ČT2 je možné pravidelně sledovat zpravodajství v českém znakovém jazyce a vysílání Televizního klubu neslyšících. Oficiální internetové stránky České televize uvádí, že se jedná o zpravodajskou relaci pro spoluobčany se sluchovým handicapem. Zpravodajství obsahuje souhrn nejdůležitějších událostí z domova i zahraničí.

Občanské sdružení labyrint Brno, o. s. ve spolupráci s dětmi z Mateřské školy a Základní školy pro sluchově postižené, Brno, vytvořili několik krátkých hraných filmů pro neslyšící děti na DVD nosičích. Jedná se např. o dětský dobrodružný film pro (ne)slyšící s názvem Holoubci, encyklopedii emocí pro neslyšící děti Malá encyklopedie emocí nebo o dvojici krátkých hraných filmů pro neslyšících děti pod názvem Příklady chování. Ve všech těchto krátkých filmech hrají děti z Mateřské školy a Základní školy pro sluchově postižené, Brno a slouží pro interaktivní vzdělávání neslyšících dětí.

Praktická část

4 Vlastní výzkum

Ke zpracování praktické části práce jsem se rozhodl využít metodu dotazníku. Původní záměr byl výzkum realizovat pomocí přímých rozhovorů s vedením konkrétních škol, avšak mi bylo doporučeno, abych zvolil dotazník. Je to zejména z časových důvodů. Vedení škol, se kterými jsem výzkum prováděl, bývá velmi často časově vytíženo a z tohoto důvodu je pro obě strany složité, vybrat vhodnou dobu a čas na realizaci rozhovorů. Také je pravidlem, že si rozhovor vyžádá více času než vyplnění dotazníku. Velkou výhodou dotazníku je také to, že může být vyplněn kdykoliv, ať už je to v pracovní době nebo mimo ni. Otázky jsou přesně definované a pro všechny respondenty stejné. Nemělo by tedy docházet k pozměňování otázek, zacházení do přílišných detailů nebo záměrné vyhýbání se odpovědi. Výzkum pomocí dotazníku je v tomto případě vhodný také proto, že umožňuje přesné vyhodnocení a následné porovnání v některém statistickém počítačovém programu.

Dotazník jsem vytvořil sám a konzultoval jej s vedoucím práce. Byl doručen osobně nebo rozeslán elektronickou poštou do všech základních a středních škol pro sluchově postižené, které se nachází na území České republiky. Dotazníky byly doručovány vedení školy, většinou přímo ředitelům, popřípadě jejich zástupcům na jejich emailové adresy. V některých případech jsem pro doručení dotazníku použil emailovou adresu školy. Pro větší komfort a pohodlí respondentů jsem nabídl dva způsoby vyplnění. První způsob, jakým mohli respondenti dotazník vyplnit, byl pomocí přiloženého souboru ve formátu docx. Jedná se o textový soubor, který je možný otevřít ve většině programů pro práci s textem, které jsou běžnou softwarovou výbavou většiny počítačů. V tomto případě je nutné soubor stáhnout do počítače, v textovém editoru jej vyplnit, uložit a následně zpět odeslat prostřednictvím emailu. Druhý způsob byl z mého pohledu jednodušší a rychlejší. Jednalo se o dotazník, který jsem vytvořil a umístil na internet pomocí internetového programu pro tvorbu dotazníků. V tomto případě pouze stačilo kliknout na přiložený odkaz, dotazník vyplnit a jednoduše odeslat. Vyplněný dotazník jsem si pak jednoduše mohl otevřít přímo na internetových stránkách a prohlédnout. Zmiňovaný způsob také umožňuje detailní grafické vykreslení grafů a tabulek a jednotlivé rozřídění. Tyto funkce jsem však při realizaci praktické části nevyužíval, protože neodpovídaly požadavkům. Pro tvorbu tabulek a grafů jsem použil jiný statistický program konkrétně Microsoft Excel, který je součástí kancelářského softwarového balíku Microsoft Office.

Otázky zařazené do konečné formy dotazníku, jsem tvořil tak, aby byly krátké, jednoznačné a výstižné. Zároveň jsem záměrně volil takové otázky, které dle mého názoru nezasahovaly do soukromí škol. Otázky se zaměřovali zejména na kulturu neslyšících a její zařazení do výuky, formy a způsobu. Dotazník byl sestaven z patnácti základních otázek, na které respondent odpovídal buďto kladně ano, nebo záporně ne. U každé otázky byla možnost doplnit slovní odpověď nebo poznámku, což bylo podmíněno tím, jaký charakter odpovědi měla daná otázka. Tento způsob byl volen hlavně proto, abych od škol získal konkrétní informace k danému tématu a otázce. Otázky byly volené tak, aby měly také informativní charakter.

Dotazník obsahuje několik otázek navíc, které mají spíše doplňující charakter. Dotazník byl pro každou školu zcela totožný, aby bylo možné odpovědi všech škol, které se výzkumu zúčastnili, důkladně rozebrat a vyhodnotit podle stejných měřítek.

Jak již bylo uvedeno, dotazníky jsem doručoval osobně nebo pomocí elektronické pošty a realizace výzkumu probíhala na všech základních a středních školách pro sluchově postižené v České republice a to po dobu jednoho měsíce. Vždy jsem se představil jménem a napsal jsem, jaký obor studuji a na jaké univerzitě. Doplnil jsem, jaký výzkum realizuji, k čemu a jakým způsobem budou získané informace využity a velmi slušně jsem požádal, zda by bylo možné, aby si někdo z vedení školy vyhradil několik málo minut a přiložený dotazník vyplnil. Ve všech případech jsem přiložil oba způsoby pro vyplnění s důkladným popisem a respondenty ujistil, že vyplnění dotazníku jim zabere jen několik málo minut. Samozřejmostí bylo velké poděkování za vynaložený čas a poskytnutí velmi cenných informací.

4.1 Hlavní cíle výzkumu

Hlavním cílem bylo zjistit, jestli, jakým způsobem a v jakém rozsahu se zařazuje kultura neslyšících do vyučovacích předmětů, zda jsou žáci seznamováni s kulturou neslyšících během vzdělávacího procesu, zda si vedení školy myslí, že je důležité zařadit takovou výuku mezi vyučovací předměty, jestli mají žáci povědomí a zájem o kulturu neslyšících, jestli škola vydává nebo odebírá nějaké materiály s rubrikami zabývající se kulturou neslyšících, zda škola rozvíjí spolupráci s některými organizacemi pro sluchově postižené a zda své žáky podporuje v jejich členství, jestli žáci navštěvují nějaké kulturní akce pro sluchově postižené a zda se škola podílí na větší integraci neslyšících žáků do běžné, intaktní společnosti.

4.2 Výsledky dotazníkového šetření

Na některých školách jsem se setkal s naprostým nezájmem a neochotou jakkoliv se na mém výzkumu podílet. Školy buďto vůbec nereagovaly, nebo v rychlosti odpověděli prostřednictvím elektronické pošty, že se na výzkumu nehodlají podílet nebo na vyplnění dotazníku nemají dostatek času. V takovémto případě jsem se školy pokoušel kontaktovat a domluvit se s vedením na určité alternativě, která by pro ně byla vhodná a maximálně pohodlná. V případech, kdy jsem od škol nedostal žádnou odpověď, jsem školu kontaktoval telefonicky. V několika případech mi bylo vyplnění dotazníku přislíbeno, avšak ani poté jsem vyplněný dotazník od škol neobdržel. V jednom případě mi bylo sděleno, že se jedná o interní informace školy a dotazník v zájmu zachování soukromých informací nechtějí vyplnit. V jiném případě, bylo vyplnění dotazníku podmíněno přiložením potvrzení, které by dokazovalo, že jsem skutečně studentem uvedené univerzity a že se v rámci bakalářské práce opravdu zabývám zmiňovaným tématem. Takové potvrzení pak mělo být potvrzeno razítkem školy a podpisem vedoucího práce.

Jiné školy se naopak výzkumu ochotně zúčastnily a dotazník vyplnily. Podrobný výpis škol, které se výzkumu účastnily a které naopak ne, je uveden v následujícím seznamu základních a středních školy (dále jen ZŠ a SŠ). Z uvedeného seznamu tedy vyplývá, že výzkumu se zúčastnilo pouze 6 škol, 6 škol se odmítlo zúčastnit a na dvou školách výzkum neprobíhal, protože výuka neslyšících je zde pouze doplňkovou záležitostí.

Škola	Účast na výzkumu
SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha 5 (Holečkova)	ANO
Gymnázium, ZŠ A MŠ pro sluchově postižené, Praha 2	ANO
SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha 5 (Výmolova)	NE
MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, České Budějovice	ANO
ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Plzeň	ANO
ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Liberec	*
SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Hradec Králové	NE
MŠ a ZŠ pro sluchově postižené, Brno	NE
MŠ a ZŠ, Kyjov	*
MŠ, ZŠ a Dětský domov, Ivančice	NE
SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Olomouc	ANO
MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, Valašské Meziříčí	ANO
ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Ostrava - Poruba	NE
SŠ pro sluchově postižené a Odborné učiliště, Brno	NE

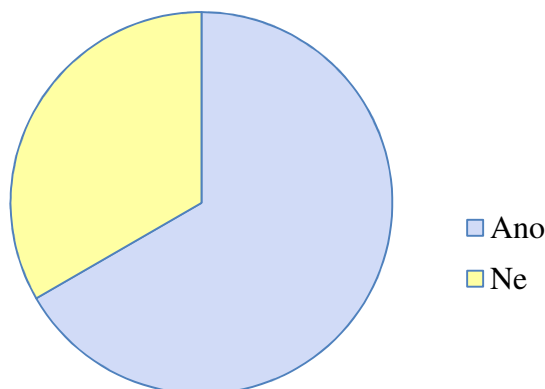
Seznam ZŠ a SŠ pro sluchově postižené v České republice

* na škole je výuka neslyšících pouze doplňkovou záležitostí

1) Je na Vaší škole zařazena výuka kultury neslyšících do vyučovacích předmětů?

	Ano	Ne
Počet odpovědí v číslech	4	2
Počet odpovědí v procentech	66,67	33,33
Počet odpovědí celkem	6	

Tab. č. 1: Zařazení kultury neslyšících

Graf č. 1: Zařazení kultury neslyšících

Tato otázka byla zaměřena na výuku kultury neslyšících obecně. Cílem této otázky bylo zjistit především to, zda škola jakýmkoliv způsobem a v jakémkoliv rozsahu zařazuje výuku kultury neslyšících do vyučovacích předmětů a v případě že ano, kdo ze zaměstnanců školy má tuto výuku na starosti.

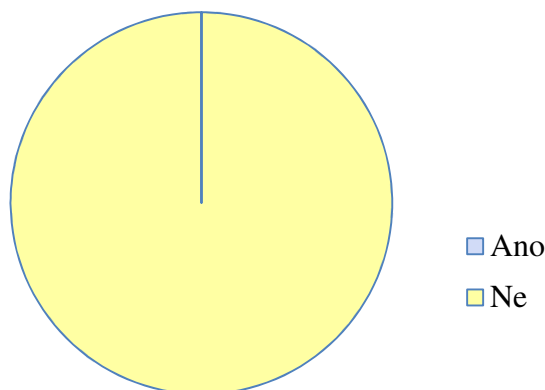
Výuku kultury neslyšících do vyučovacích předmětů zařazuje MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, Valašské Meziříčí, SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha 5 (Holečkova), ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Plzeň a MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, České Budějovice. Na všech těchto školách mají tuto problematiku na starosti všichni pedagogičtí pracovníci. V případě školy ve Valašském Meziříčí pak zejména vyučující občanské a rodinné výchovy, dramatické výchovy a zeměpisu. Na škole v Plzni pak učitelé dějepisu a komunikačních dovedností.

Naopak výuka kultury neslyšících není do vyučovacích předmětů zařazena na Gymnáziu, ZŠ A MŠ pro sluchově postižené, Praha 2 a SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Olomouc.

2) Je na Vaší škole výuka kultury neslyšících samostatně vyučovaný předmět?

	Ano	Ne
Počet odpovědí v číslech	0	4
Počet odpovědí v procentech	0,00	100,00
Počet odpovědí celkem	4	

Tab. č. 2: Kultura neslyšících jako samostatný předmět

Graf č. 2: Kultura neslyšících jako samostatný předmět

Odpověď na tuto otázku byla podmíněna kladnou odpovědí na otázku první. V případě, že respondent odpověděl na první otázku záporně, přešel automaticky na otázku třetí.

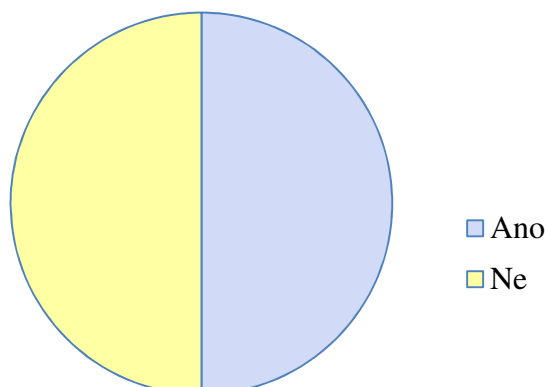
Tato otázka měla za účel zjistit, zda je mezi vyučovací předměty na škole zařazený samostatně vyučovaný předmět, zabývající se výukou kultury neslyšících a v případě že není, jakého předmětu je výuka součástí.

Na tuto otázku žádná ze škol neodpověděla kladně. MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, Valašské Meziříčí má kulturu neslyšících zařazenou do školního vzdělávacího plánu a je součástí občanské a rodinné výchovy, dramatické výchovy a zeměpisu. Na SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha 5 (Holečkova) je výuka kultury neslyšících součástí všech předmětů, ve kterých jsou žáci seznamováni s kulturou obecně. Na ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Plzeň je výuka kultury neslyšících součástí výuky dějepisu a MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, České Budějovice zařazuje výuku kultury neslyšících do všech předmětů. Od Gymnázia, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha 2 a ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Olomouc jsem na tuto otázku odpověď neobdržel, protože obě školy odpověděly záporně na první otázku.

3) Myslíte si, že je důležité zařadit výuku kultury neslyšících do vyučovacích předmětů?

	Ano	Ne
Počet odpovědí v číslech	3	3
Počet odpovědí v procentech	50,00	50,00
Počet odpovědí celkem	6	

Tab. č. 3: Důležitost kultury neslyšících

Graf č. 3: Důležitost kultury neslyšících

Třetí otázka zjišťovala subjektivní názor vedení školy. Cílem bylo zjistit, zda si vedení školy myslí, že je důležité zařadit výuku kultury neslyšících do vyučovacích předmětů a proč je takového názoru.

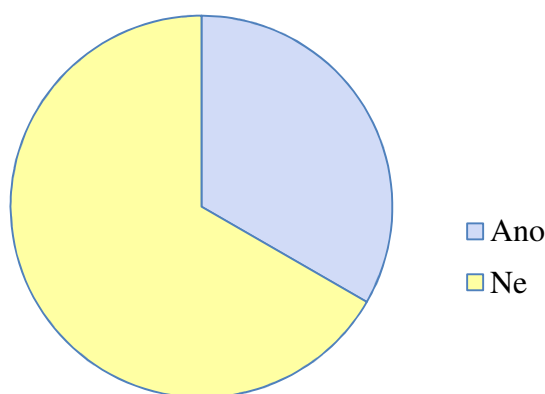
Na tuto otázku jsem kladnou odpověď obdržel od MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, Valašské Meziříčí. Zde si myslí, že je třeba si umět utvářet názory na vlastní identitu a to již od dětství v rámci školního vzdělávání. SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha 5 (Holečkova) na tuto otázku odpověděla také kladně a to z toho důvodu, že kultura neslyšících je součástí kultury obecně. Je třeba, aby se neslyšící integrovali do slyšící společnosti a aby se tak zabránilo sociální exkluzi. MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, České Budějovice odpověděla kladně proto, že zařazení kultury neslyšících do vyučovacích předmětů je důležité pro plnohodnotný rozvoj osobnosti neslyšícího jedince.

Naopak na ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Plzeň, SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Olomouc a Gymnázium, ZŠ A MŠ pro sluchově postižené, Praha 2 jsou toho názoru, že není důležité zařadit výuku kultury neslyšících do vyučovacích předmětů.

4) Myslíte si, že nezařazení výuky kultury neslyšících do vyučovacích předmětů může mít negativní dopad na žáky?

	Ano	Ne
Počet odpovědí v číslech	2	4
Počet odpovědí v procentech	33,33	66,67
Počet odpovědí celkem	6	

Tab. č. 4: Negativní dopad na žáky

Graf č. 4: Negativní dopad na žáky

Tato otázka měla opět za úkol zjistit subjektivní názor respondenta. Zjišťovala, zda nezařazení výuky kultury neslyšících do vyučovacích předmětů může mít nějaký negativní dopad na žáky a proč.

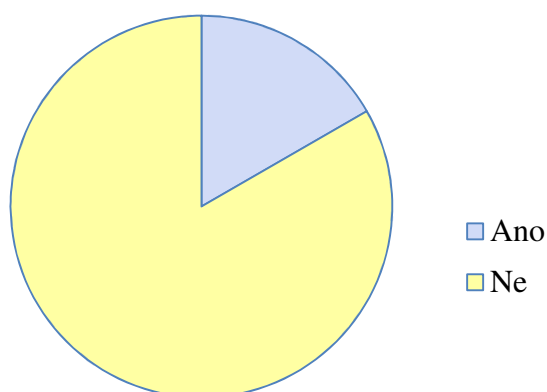
Na tuto otázku jsem kladnou odpověď obdržel ze MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, Valašské Meziříčí. Zde jako negativní dopad vidí především to, že si žák nedovede utvářet názory na vlastní identitu. Kladná odpověď byla také z MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, České Budějovice. Negativní dopad zde vnímají především v tom, že si žák nebude schopen uvědomit svou vlastní identitu.

Záporná odpověď byla ze SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha 5 (Holečkova) kde si myslí, že je nutné, aby se neslyšící seznamovali s kulturou obecně. ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Plzeň, SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Olomouc a Gymnázium, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha 2 také odpověděli kladně, ovšem už bez uvedení důvodu.

5) Mají žáci zájem o výuku kultury neslyšících?

	Ano	Ne
Počet odpovědí v číslech	1	5
Počet odpovědí v procentech	16,67	83,33
Počet odpovědí celkem	6	

Tab. č. 5: Zájem žáků o výuku

Graf č. 5: Zájem žáků o výuku

Tato otázka zjišťovala, zda mají žáci zájem o výuku kultury neslyšících a v případě že ano, jakou formou a v jakém rozsahu. Odpověď vycházela především z domněnek a zkušeností respondenta.

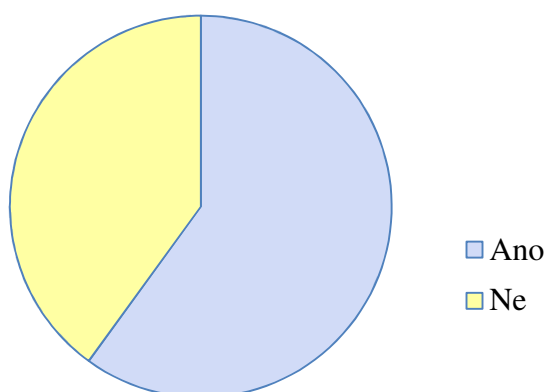
Zájem o výuku kultury neslyšících mají žáci pouze na MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, České Budějovice a to formou komunikace a kontaktu s neslyšícími.

Na SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha 5 (Holečkova), Gymnáziu, ZŠ A MŠ pro sluchově postižené, Praha 2, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Plzeň, SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Olomouc a MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, Valašské Meziříčí si respondenti myslí, že žáci o výuku kultury neslyšících nemají zájem. Tento názor mají proto, že jsou žáci vesměs velmi pasivní.

6) Mají žáci povědomí o kultuře neslyšících?

	Ano	Ne
Počet odpovědí v číslech	3	2
Počet odpovědí v procentech	50,00	33,33
Počet odpovědí celkem	6	

Tab.č. 6: Povědomí žáků o kultuře neslyšících

Graf č. 6: Povědomí žáků o kultuře neslyšících

Tato otázka zjišťovala, zda mají žáci nějaké povědomí o kultuře neslyšících. Cílem bylo zjistit, zda žáci mají nějaké informace o kultuře neslyšících a v případě že ano, v jakém rozsahu.

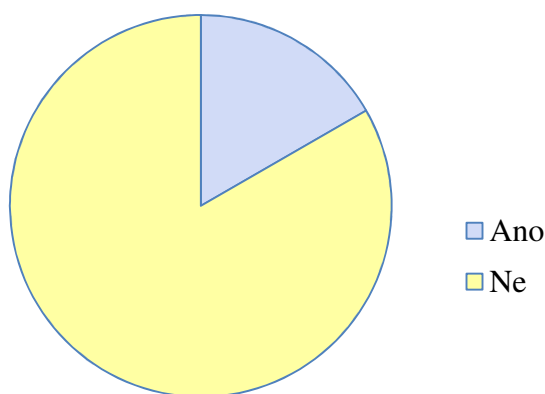
Povědomí o kultuře neslyšících mají žáci na MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, Valašské Meziříčí a to jen spíše malé, kdy záleží hlavně na rodinném zázemí. Dále žáci SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha 5 (Holečkova) a to v rozsahu účasti na nejrůznějších společenských a sportovních akcích pro neslyšící a výuky probíhající ve škole. V poslední řadě mají žáci povědomí o kultuře neslyšících na MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, České Budějovice a to v rozsahu dle daných možností školy. Zde má škola na mysli hlavně neslyšící učitele a asistenty, kontakt s neslyšícími a používání pomůcek pro neslyšící.

Naopak žádné povědomí o kultuře neslyšících nemají žáci na ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Plzeň a SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Olomouc. Od Gymnázia, ZŠ A MŠ pro sluchově postižené, Praha 2 jsem odpověď na tuto otázku nezískal.

7) Vydává Vaše škola nějaké vlastní materiály o kultuře neslyšících (časopis, zpravodaj, video...)?

	Ano	Ne
Počet odpovědí v číslech	1	5
Počet odpovědí v procentech	16,67	83,33
Počet odpovědí celkem	6	

Tab. č. 7: Vydávání vlastních materiálů

Graf č. 7: Vydávání vlastních materiálů

Úkolem této otázky bylo zjistit, zda škola vydává nějaké vlastní materiály, které se zabývají kulturou neslyšících. Zde se za takovéto materiály považovaly například časopisy, zpravodaje, videa apod.

Vlastní materiály vydává pouze MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, Valašské Meziříčí a to formou vlastní školní televize. Zde žáci ve spolupráci s učiteli natáčejí videa z nejrůznějších školních akcí a života ve škole. Takové videa následně upraví a umístí na internetové stránky školy.

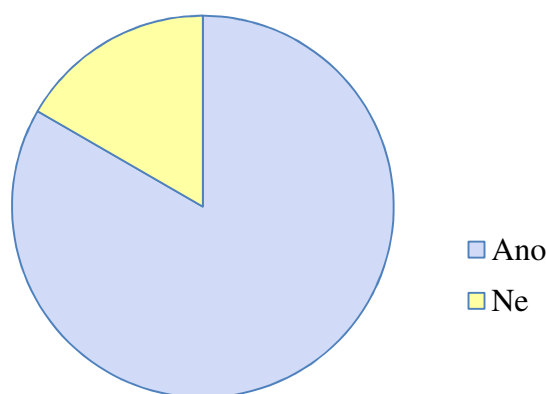
SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha 5 (Holečkova), Gymnázium, ZŠ A MŠ pro sluchově postižené, Praha 2, MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, České Budějovice, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Plzeň a SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Olomouc žádné vlastní materiály o kultuře neslyšících nevydávají.

8) Dodržují se na škole nějaké tradice, zvyky nebo pravidla chování typické pro kulturu neslyšících?

	Ano	Ne
Počet odpovědí v číslech	5	1
Počet odpovědí v procentech	83,33	16,67
Počet odpovědí celkem	6	

Tab. č. 8: Tradice, zvyky nebo pravidla chování

Graf č. 8: Tradice, zvyky nebo pravidla chování

Tato otázka zjišťovala, zda se na školách pro sluchově postižené dodržují nějaké tradice, zvyky nebo pravidla chování, typické pro kulturu neslyšících a v případě že ano, jaké to jsou.

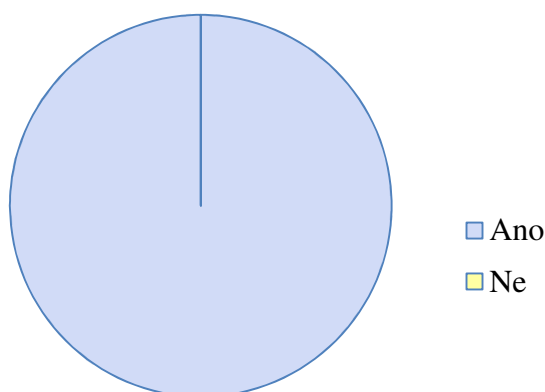
Na MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, Valašské Meziříčí dodržují tradici pořádání nejrůznějších akcí. Jedná se hlavně o vyprávění pohádek pro neslyšící, Tichou hudbu nebo ples pro neslyšící. Na MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, České Budějovice se dodržují zvyky, přizpůsobené vizuálnímu vnímání, nebo se tradičně pořádají nejrůznější sportovní turnaje. Na obou uvedených školách a také na SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Olomouc a SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha 5 (Holečkova) je samozřejmostí dodržování zásad komunikace s neslyšícími a pravidel chování. Na Gymnáziu, ZŠ A MŠ pro sluchově postižené, Praha 2 se tradice, zvyky nebo pravidla chování také dodržují, avšak už není specifikováno jaké.

Jediná škola, na které se nedodržují žádné tradice, zvyky nebo pravidla chování typické pro kulturu neslyšících, je ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Plzeň.

9) Spolupracuje škola s nějakými organizacemi pro sluchově postižené?

	Ano	Ne
Počet odpovědí v číslech	6	0
Počet odpovědí v procentech	100,00	0,00
Počet odpovědí celkem	6	

Tab. č. 9: Spolupráce školy s organizacemi

Graf č. 9: Spolupráce školy s organizacemi

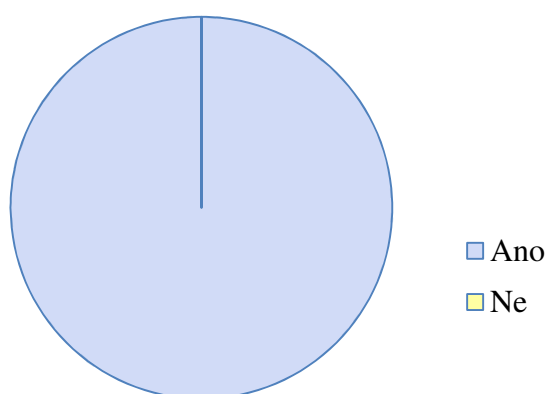
Tato otázka zjišťovala, jestli školy spolupracují s některými organizacemi pro sluchově postižené a v případě že ano, se kterými.

Na tuto otázku všechny dotázané školy odpověděli jednoznačně kladně. MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, Valašské Meziříčí spolupracuje s Valašským spolkem pro neslyšící, organizací CDY (Czech Deaf Youth) a s Českou komorou tlumočnicků znakového jazyka. SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Olomouc spolupracuje s Českým centrem znakového jazyka, Pevnost. ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Plzeň spolupracuje, stejně jako předchozí dvě uvedené školy, převážně s Českou unií neslyšících. MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, České Budějovice spolupracuje s Jihočeským centrem českého znakového jazyka, Evoluce, Svazem neslyšících a nedoslýchavých v ČR a Budějovickým Spolkem Neslyšících České Budějovice. SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha 5 (Holečkova) spolupracuje s přibližně 21 pražskými organizacemi. Gymnázium, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha 2 také spolupracuje s organizacemi pro sluchově postižené, ale stejně jako u předchozí školy, není specifikováno s jakými.

10) Odebírá škola nějaké materiály o kultuře neslyšících (časopisy, CD, DVD...)?

	Ano	Ne
Počet odpovědí v číslech	6	0
Počet odpovědí v procentech	100,00	0,00
Počet odpovědí celkem	6	

Tab. č. 10: Odběr materiálů o kultuře neslyšících

Graf č. 10: Odběr materiálů o kultuře neslyšících

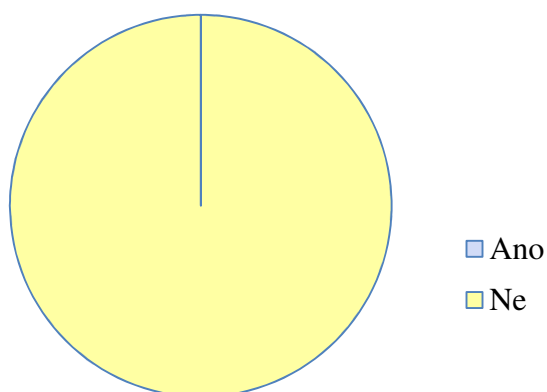
Tato otázka vedla ke zjištění, zda škola odebírá nějaké materiály o kultuře neslyšících a v případě že ano, jaké to jsou. V tomto případě byly materiály myšleny různé časopisy, CD, DVD, výukové programy a jiné, spadající do oblasti kultury neslyšících nebo obsahující některé rubriky, zabývající se tímto tématem.

U této otázky odpověděly všechny školy kladně. Všechny školy odebírají časopis sluchově postižených, GONG. MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, Valašské Meziříčí kromě časopisu GONG, odebírá materiály České komory tlumočnicků znakového jazyka. MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, České Budějovice odebírá také již výše uvedené, dále materiály Českého centra znakového jazyka, Pevnost a nejrůznější výukové programy určené pro výuku sluchově postižených.

11) Slaví se na škole Mezinárodní den neslyšících?

	Ano	Ne
Počet odpovědí v číslech	0	6
Počet odpovědí v procentech	0,00	100,00
Počet odpovědí celkem	6	

Tab. č. 11: Oslava Mezinárodního dne neslyšících

Graf č. 11: Oslava Mezinárodního dne neslyšících

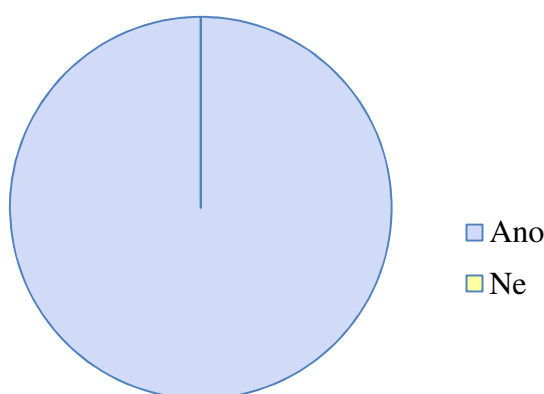
Tato otázka měla zjistit, zda školy se svými žáky nějakým způsobem oslavují Mezinárodní den neslyšících a jestliže ano, jak.

U této otázky všechny školy odpověděly záporně, tedy že Mezinárodní den neslyšících školy se svými žáky nijak neoslavují.

12) Navštěvují žáci nějaké společenské akce pro sluchově postižené?

	Ano	Ne
Počet odpovědí v číslech	6	0
Počet odpovědí v procentech	100,00	0,00
Počet odpovědí celkem	6	

Tab. č. 12: Návštěva společenských akcí

Graf č. 12: Návštěva společenských akcí

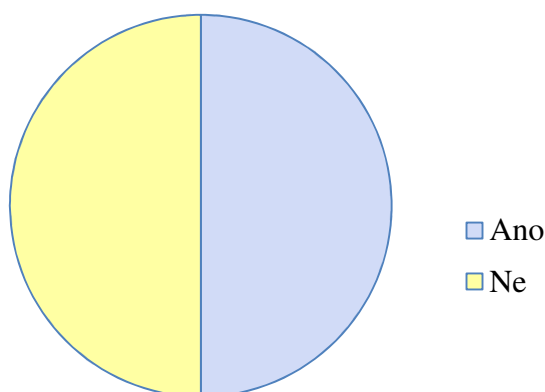
Cílem této otázky bylo zjistit, zda žáci škol navštěvují nějaké společenské akce pro sluchově postižené a v případě že ano, jaké akce to jsou. Účelem nebylo zjistit, jaké konkrétní akce žáci navštěvují, ale všeobecně, o jaký druh společenských akcí se jedná.

Na tuto otázku odpověděly všechny dotazované školy kladně. Ze všech odpovědí vyplývá, že akce se vybírají dle nabídky a možností školy i žáků. Žáci SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha 5 (Holečkova) navštěvují společenské akce nejrůznějšího typu v průměru jednou týdně. Výběr akcí spočívá v aktuální nabídce a škála výběru bývá velmi pestrá. Žáci MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, Valašské Meziříčí navštěvují ples neslyšících, nebo nejrůznější divadelní představení. Žáci ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Plzeň také navštěvují různé společenské akce, pokud se angažují v České unii neslyšících. MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, České Budějovice pořádá a se svými žáky navštěvuje sportovní akce různého charakteru. Samozřejmostí jsou také pravidelné návštěvy divadelních představení. Na SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Olomouc a Gymnáziu, ZŠ A MŠ pro sluchově postižené, Praha 2 tento výběr záleží na nabídkách a možnostech. Nejčastěji se jedná o setkání neslyšících nebo nejrůznější slavnosti.

13) Seznamuje škola žáky s některými slavnými sluchově postiženými osobnostmi?

	Ano	Ne
Počet odpovědí v číslech	3	3
Počet odpovědí v procentech	50,00	50,00
Počet odpovědí celkem	6	

Tab. č. 13: Seznamování s osobnostmi

Graf č. 13: Seznamování s osobnostmi

Tato otázka se měla za úkol zjistit, zda škola nějakým způsobem seznamuje své žáky s některými slavnými sluchově postiženými osobnostmi a popřípadě že ano, s kterými.

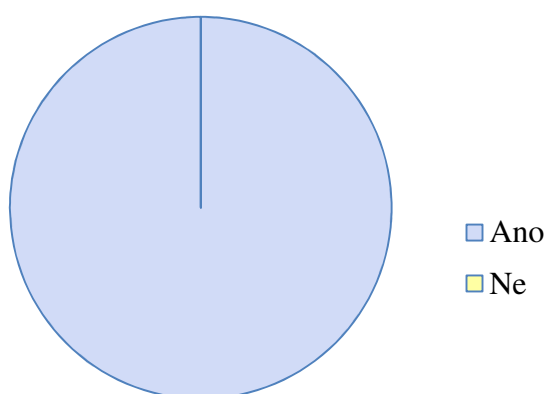
Na tuto otázku kladně odpověděla MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, Valašské Meziříčí. Zde se žáci seznamují se sluchově postiženými osobnostmi v rámci projektu Tlumočník očima neslyšícího dítěte, TOND a dále pomocí divadla a divadelních představení pro sluchově postižené. Na MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, České Budějovice jsou žáci seznamováni s osobnostmi především v rámci výuky. Konkrétně se jedná o vyučovací předměty jako je výchova k občanství, hudební a dramatická výchova jazyková komunikace apod. SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Olomouc také seznamuje své žáky se slavnými sluchově postiženými osobnostmi a to zejména se sportovci.

SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha 5 (Holečkova), Gymnázium, ZŠ A MŠ pro sluchově postižené, Praha 2 a ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Plzeň své žáky v rámci vzdělávacího procesu s žádnými sluchově postiženými slavnými osobnostmi blíže neseznamuje.

14) Podílí se škola na větší integraci žáků do intaktní společnosti?

	Ano	Ne
Počet odpovědí v číslech	6	0
Počet odpovědí v procentech	100,00	0,00
Počet odpovědí celkem	6	

Tab. č. 14: Integrace žáků do společnosti

Graf č. 14: Integrace žáků do společnosti

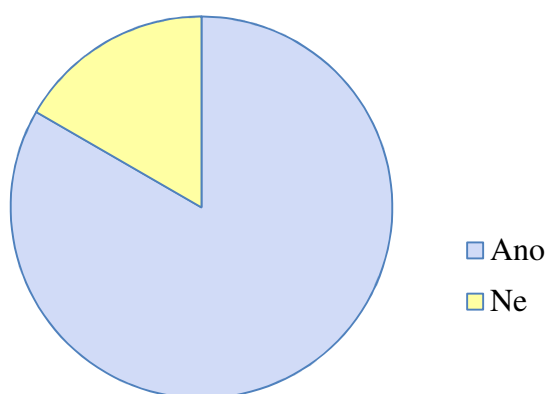
Tato otázka zjišťovala, zda se škola podílí na integraci svých žáků do intaktní, běžné společnosti a v případě že ano, jakým způsobem.

Na tuto otázku odpověděly všechny školy kladně. MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, Valašské Meziříčí své žáky integruje pomocí společných akcí intaktních a sluchově postižených žáků, sportovními akcemi, setkáváním s okolními školami běžného typu, popřípadě jinak, například společnými výstavami. SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha 5 (Holečkova) své žáky především seznamuje s životem a kulturou intaktní společnosti. MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, České Budějovice se svými žáky navštěvuje sportovní a kulturní akce všeho druhu. Jedná se například o setkávání handicapovaných a zdravých dětí pod názvem Překročíme bariéry, pořádané magistrátem města České Budějovice, Pohádkový les, Divadelní žabka nebo třeba Bambiriáda. Gymnázium, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha 2 rozvíjí partnerství škol pro žáky slyšící i s různým typem postižení. Absolventi školy pak také často odchází do škol běžného vzdělávacího proudu. ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Plzeň a SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Olomouc se podílí na integraci svých žáků do intaktní společnosti především prostřednictvím činností speciálně pedagogického centra.

15) Podporuje škola žáky v členství v klubech nebo komunitách pro sluchově postižené?

	Ano	Ne
Počet odpovědí v číslech	5	1
Počet odpovědí v procentech	83,33	16,67
Počet odpovědí celkem	6	

Tab. č. 15: Podpora žáků v členství v klubech a komunitách

Graf č. 15: Podpora žáků v členství v klubech a komunitách

Poslední otázka byla zaměřená na kluby a komunity pro sluchově postižené. Záměrem bylo zjistit, zda škola své žáky podporuje v členství v takovýchto klubech a komunitách a případně ve kterých.

MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, Valašské Meziříčí se snaží své žáky podporovat hlavně v organizaci mladých pro mladé, Czech Deaf Youth, jejímž cílem je se scházet s dětmi, adolescenty a mladými se sluchovým postižením. SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Olomouc své žáky podporuje především prostřednictvím Sportovního klubu SKIVELO neslyšících Olomouc. SŠ, ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Praha 5 (Holečkova) své žáky podporuje převážně v nejrůznějších organizacích pro sluchově postižené. Na ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Plzeň jsou žáci podporováni hlavně v členství v České unii neslyšících. MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, České Budějovice své žáky podporuje dle jejich svobodné a individuální volby.

Zápornou odpověď jsem obdržel pouze od Gymnázia, ZŠ A MŠ pro sluchově postižené, Praha 2, kde své žáky aktivně nepodporují v členství v žádných klubech nebo komunitách pro sluchově postižené.

4.3 Shrnutí dotazníkového šetření

Jak již bylo uvedeno, dotazníkové šetření probíhalo po dobu jednoho měsíce na všech základních a středních školách pro sluchově postižené v České republice. Výjimku tvořily pouze ZŠ a MŠ pro sluchově postižené, Liberec a MŠ a ZŠ, Kyjov, protože výuka sluchově postižených představuje pro školu pouze doplňkovou záležitost a na otázky by tedy nebyly kompetentní odpovídat. Výzkumu se zúčastnilo pouze šest škol z celkových dvanácti škol pro sluchově postižené, tedy účast na dotazníkovém šetření byla přesně padesátiprocentní.

Z uvedených informací vyplývá, že zařazení výuky kultury neslyšících není na všech školách pro sluchově postižené realizováno stejným způsobem a ve stejném rozsahu. Některé školy výuku kultury neslyšících mají v rámci jiných předmětů, jiné školy pak své žáky, v rámci vzdělávacího procesu, s kulturou neslyšících vůbec neseznamují. Žádná z dotazovaných škol pak nemá výuku kultury neslyšících jako samostatně vyučovaný předmět. Výuka kultury neslyšících je realizována v rámci jiných předmětů, nejčastěji občanské výchovy, rodinné výchovy, dramatické výchovy, zeměpisu, dějepisu, nebo takových předmětů, ve kterých jsou žáci seznamováni s kulturou obecně. Takovouto výuku pak mají na starosti všichni pedagogičtí pracovníci nebo učitelé konkrétních předmětů, kterých je výuka součástí. Na důležitosti zařazení výuky kultury neslyšících do vyučovacích předmětů, se školy neshodnou. Tato otázka rozdělila školy na dvě stejně početné skupiny. Co se týče povědomí a zájmu žáků o kulturu neslyšících, školy se většinou, jen s malými odchylkami, shodují v tom, že žáci nemají příliš velký zájem o výuku ani povědomí o kultuře neslyšících. Školy většinou žádné vlastní materiály o kultuře neslyšících nevydávají, ale všechny nějaké materiály s touto tematikou odebírají, konkrétně se jedná o časopis GONG. Co se týče spolupráce školy s organizacemi pro sluchově postižené a podpora žáků v takovýchto organizacích, školy se téměř shodují. Všechny školy s nějakými organizacemi spolupracují a téměř všechny, až na jednu výjimku, své žáky podporují v členství v některé z nich. Všechny školy se svými žáky také navštěvují nejrůznější společenské akce pro sluchově postižené nejrůznějšího typu, nejčastěji divadelní představení nebo sportovní akce a téměř všechny školy se podílí na integraci svých žáků do většinové, intaktní společnosti.

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala zařazením kultury neslyšících do vyučovacích předmětů na základních a středních školách pro sluchově postižené. V první části práce byla kapitola, která se zaměřovala na teoretický úvod, který obsahoval uvedení do problematiky sluchového postižení, vymezení základních pojmů a klasifikaci sluchových vad. V další kapitole byly uvedeny možnosti komunikace osob se sluchovým postižením. Na tuto část navazovala kapitola zabývající se kulturou neslyšících, příslušností ke kultuře neslyšících, pravidly chování v komunitě neslyšících a aktivitami, organizacemi, tradicemi a zvyky neslyšících. Druhá část práce pak představovala vlastní výzkum, který byl realizován na základních školách pro sluchově postižené v České republice. Výzkum probíhal po dobu jednoho měsíce, metodou dotazníkového šetření a zúčastnilo se ho šest základních a středních škol z celkového počtu dvanácti dotazovaných škol. Dotazník obsahoval patnáct otázek, na které respondenti odpovídaly výběrem možnosti ano a ne a každá otázka obsahovala otázku doplňkovou. Takovéto dotazníky byly určeny pro vedení škol a byly jim rozeslány elektronickou poštou, nebo doručeny osobně. Všechny jednotlivé otázky byly vyhodnoceny a následně důkladně rozpracovány. Shrnutí dotazníkového šetření pak obsahuje obecnou rekapitulaci získaných výsledků.

Na základě výzkumu můžeme konstatovat, že o výuku kultury neslyšících na základních a středních školách pro sluchově postižené je v České republice vcelku vlažný zájem. A to jak ze strany učitelů, tak ze strany samotných žáků. Na žádné základní nebo střední škole pro sluchově postižené v České republice není kultura neslyšících samostatně vyučovaný předmět. Takováto výuka je nejčastěji řazena do jiných vyučovacích předmětů. Výuka kultury neslyšících probíhá většinou jen ve velmi omezeném rozsahu a ani o takovou výuku nemají žáci většinou přílišný zájem.

Jak již bylo uvedeno, účast na výzkumu byla přesně padesátiprocentní. Z tohoto důvodu je obtížné vyvozovat závěry, vztahující se na všechny školy konkrétního typu, proto jsem zhodnotil pouze školy, které se výzkumu zúčastnily. I přesto doufám, že tato práce odpoví na některé otázky, týkající se výuky kultury neslyšících na českých školách pro sluchově postižené a že čtenářům poskytne ucelené informace o dané problematice.

Seznam použité literatury

HLOŽEK, Z. *Základy audiologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. 49 s. ISBN 80-706-7498-9.

HORÁKOVÁ, R. *Sluchové postižení: Úvod do surdopedie*. Praha: Portál, 2012. 160 s. ISBN 978-80-262-0084-0.

HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 1. díl. Praha: FRPSP, 1997. ISBN 80-7216-096-6.

KOSINOVÁ, B. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina – kultura neslyšících*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, o. s., 2008. 79 s. ISBN 978-80-87218-94-9.

KRAHULCOVÁ, B. *Komplexní komunikační systémy těžce sluchově postižených*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. 218 s. ISBN 80-7184-239-7.

KRAHULCOVÁ, B. 2002. *Komunikace sluchově postižených*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0329-2.

LEJSKA, M. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-0378-7.

LUDÍKOVÁ, L. a kol. 2012. *Specifika komunikace s osobami se speciálními vzdělávacími potřebami*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. 72 s. ISBN 978-80-244-3094-2.

POTMĚŠIL, M. *Úvodní stati k výchově a vzdělávání sluchově postižených*. Praha: Fortuna, 1999. ISBN 80-7168-744-8.

POTMĚŠIL, M. *Čtení k surdopedii*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0766-3.

PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova. Teorie – praxe – výzkum*. ISV nakladatelství: Praha 2001. Vyd. 1. 211 s. ISBN 80-85866-72-2.

PULDA, M. 1992. *Surdopedie*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-7067-190-4.

SOURALOVÁ, E., LANGER, J. *Surdopedie*. Studijní opora pro kombinované studium. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-1084-2.

SOVÁK, M. *Logopedie*. Praha: ŠPN, 1978. 460 s.

TARCSIOVÁ, D. 2005. *Komunikačný systém sluchovo postihnutých a spôsob prekonávanie ich komunikačnej bariéry*. Bratislava: Sepientia. 222 s. ISBN 80-969112-7-9.

ZIMA, P. *Komunita a komunikace, Community and communication*. 1. Vydání. Praha: SOFIS, 1999. 212 s. ISBN 80-902439-9-1.

Internetové a multimediální zdroje

Některá pravidla chování ve společenství neslyšících. *Ruce* [online]. 2004 [cit. 2013-04-04]. Dostupné z: <<http://ruce.cz/clanky/5-nektera-pravidla-chovani-ve-spolecenstvi-neslysicich>>.

Kultura a společnost. *Ruce* [online]. 2013 [cit. 2013-04-04]. Dostupné z: <<http://ruce.cz/kultura-a-spolecnost>>.

O deaflympiádě. *Deaflympics* [online]. 2013 [cit. 2013-04-04]. Dostupné z: <<http://www.deaflympics.com>>.

Pantomima S. I. Brno, Česká republika. *Centrum denních služeb pro sluchově postižené* [online]. 2013 [cit. 2013-04-04]. Dostupné z < http://www.neslysici-brno.estranky.cz/clanky/pantomima-s_i_-_system-internacional-.html>.

Zprávy v českém znakovém jazyce. *Česká televize* [online]. 2013 [cit. 2013-04-04]. Dostupné z < <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1097176961-zpravy-ve-znakovem-jazyce/>>.

Zákon č. 155/1998 Sb., *O komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob*, ve znění zákona č. 384/2008 Sb. [Online]. [cit. 2013-04-04]. Dostupné z <http://www.czsp.cun.cz/index.php?clanek=4>.

Příklady chování [DVD]. [Brno]: Labyrint Brno, o. s., 2011.

Holoubci [DVD]. [Brno]: Labyrint Brno, o. s., 2011.

Malá encyklopedie chování [DVD]. [Brno]: Labyrint Brno, o. s., 2011.

Seznam zkratek

apod.

kol.

tj.

např.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Seznam základních a středních škol pro sluchově postižené

Příloha č. 1: Dotazník

Vážený pane, Vážená paní,

Jmenuji se Michal Bělík a jsem student třetího ročníku oboru Speciální pedagogika pro 2. stupeň ZŠ a SŠ a Geografie na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. V rámci své bakalářské práce se zaměřuji na výzkum týkající se zařazení kultury neslyšících do vyučovacích předmětů na ZŠ a SŠ pro sluchově postižené. Tento krátký dotazník poslouží jako podklad pro praktickou část mé bakalářské práce. Vyplnění dotazníku Vám nezabere více než 10 minut.

Děkuji za Vaše odpovědi i vynaložený čas!

1) Je na Vaší škole zařazena výuka kultury neslyšících do vyučovacích předmětů?

Pokud odpovíte "Ne", přejděte prosím na otázku č. 3.

A) Ano

B) Ne

Jestliže ano, kdo ze zaměstnanců školy má tuto problematiku na starosti:

2) Je na Vaší škole výuka kultury neslyšících samostatně vyučovaný předmět?

A) Ano

B) Ne

Jestliže ne, jakého předmětu je součástí:

3) Myslíte si, že je důležité zařadit výuku kultury neslyšících do vyučovacích předmětů?

A) Ano

B) Ne

Proč:

4) Myslíte si, že nezařazení výuky kultury neslyšících do vyučovacích předmětů může mít negativní dopad na žáky?

A) Ano

B) Ne

Proč:

5) Mají žáci zájem o výuku kultury neslyšících?

A) Ano

B) Ne

Jestliže ano, jakou formou a v jakém rozsahu:

6) Mají žáci povědomí o kultuře neslyšících?

A) Ano

B) Ne

Jestliže ano, v jakém rozsahu:

7) Vydává Vaše škola nějaké vlastní materiály o kultuře neslyšících (časopis, zpravodaj, Video...)?

A) Ano

B) Ne

Jestliže ano, jaké:

8) Dodržují se na škole nějaké tradice, zvyky nebo pravidla chování typické pro kulturu neslyšících?

A) Ano

B) Ne

Jestliže ano, jaké:

9) Spolupracuje škola s nějakými organizacemi pro sluchově postižené?

A) Ano

B) Ne

Jestliže ano, s jakými:

10) Odebírá škola nějaké materiály o kultuře neslyšících (časopisy, CD, DVD...)?

A) Ano

B) Ne

Jestliže ano, jaké:

11) Slaví se na škole Mezinárodní den neslyšících?

A) Ano

B) Ne

Jestliže ano, jak:

12) Navštěvují žáci nějaké společenské akce pro sluchově postižené?

A) Ano

B) Ne

Jestliže ano, jaké:

13) Seznamuje škola žáky s některými slavnými sluchově postiženými osobnostmi?

A) Ano

B) Ne

Jestliže ano, s jakými:

14) Podílí se škola na větší integraci žáků do intaktní společnosti?

A) Ano

B) Ne

Jestliže ano, jak:

15) Podporuje škola žáky v členství v klubech nebo komunitách pro sluchově postižené?

A) Ano

B) Ne

Jestliže ano, v jakých:

Poznámky:

Děkuji za vyplnění dotazníku.
Michal Bělík

Příloha č. 2: Seznam základních a středních škol pro sluchově postižené

Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené

Holečkova 4, 150 00, Praha 5

Tel: 257 314 420

Web: www.skolaholeckova.cz

Gymnázium, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené

Ječná 27/530, 120 00, Praha 2

Tel: 224 942 153

Web: www.jecna27.cz

Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené

Výmolova 192/2, 150 00, Praha 5

Tel: 251 554 356

Web: www.sksp.org

Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené

Riegrova 1, 370 01, České Budějovice

Tel: 387 319 203

Web: www.sluchpostcb.cz

Základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené

Mohylová 90, 312 00, Plzeň

Tel: 378 609 939

Web: www.sluchpost-plzen.cz

Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené

Štefánikova 549, 500 11, Hradec Králové

Tel: 495 272 398

Web: www.neslhc.com

Mateřská škola a Základní škola pro sluchově postižené

Novoměstská 21, 621 00, Brno

Tel: 541 226 090

Web: www.zsspbrno.cz

Mateřská škola, Základní škola a Dětský domov

Široká 42, 664 91, Ivančice

Tel: 546 451 931

Web: www.neslysici-ivancice.cz

Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené

Kosmonautů 4, 772 00, Olomouc

Tel: 585 567 111

Web: www.sluch-ol.cz

Mateřská škola, základní škola a střední škola pro sluchově postižené

Vsetínská 454, 757 14, valašské Meziříčí

Tel: 571 622 503

Web: www.val-mez.cz

Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené

Spartakovců 1153, 708 00, Ostrava-Poruba

Tel: 595 694 547

Web: www.deaf-ostrava.cz

Střední škola pro sluchově postižené a Odborné učiliště

Gellnerova 1, 637 00, Brno

Tel: 541 220 464

Web: www.ssbrno.cz

Na následujících dvou školách je výuka sluchově postižených žáků v současnosti pouze doplňkovou záležitostí:

Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené

E. Krásnohorské 921, 460 01, Liberec

Tel: 482 416 411

Web: www.ssplbc.cz

Mateřská škola a Základní škola

Školní 3208, 697 01, Kyjov

Tel: 518 612 054

Web: mszskyjov.cz

Anotace

Jméno a příjmení:	Michal Bělík
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. BcA. Pavel Kučera
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Zařazení kultury neslyšících do vyučovacích předmětů na základních a středních školách pro sluchově postižené
Název v angličtině:	The implemetation of hearing impairment culture into a curicullum at basic and high schools for hearing impaired
Anotace práce:	Tato bakalářská práce se zabývá problematikou zařazení kultury neslyšících do vyučovacích předmětů na základních a středních školách pro sluchově postižené. Hlavním cílem práce je vyzkoumání, jestli, jakým způsobem a v jakém rozsahu se zařazuje výuka kultury neslyšících do vyučovacích předmětů na základních a středních školách pro sluchově postižené. Teoretická část je zaměřena na uvedení do problematiky sluchového postižení, možnosti komunikace osob se sluchovým postižením a kulturu neslyšících. Praktická část pak představuje vlastní výzkum a slovní, tabulkové a grafické vyhodnocení dotazníkového šetření.
Klíčová slova:	neslyšící, sluchové postižení, kultura, vzdělávání
Anotace v angličtině:	<p>This thesis deals with the question of implementation of the culture of hearing impaired children into the curriculum of basic and grammar schools for hearing impaired. The aim of this work is to explore whether, how and in what extent is the hearing impaireds ´ culture implemented into the curriculum of their schools.</p> <p>In the theoretic section the introduction into hearing impairment generally is delivered and different aproaches to communication with hearing impaired childern are discussed. The research part presents results of questionare survey, both graphic illustration and written comments are included.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Deaf, hearing impaired, culture, education

Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Dotazník Příloha č. 2: Seznam základních a středních škol pro sluchově postižené
Rozsah práce:	47 stran textu, 9 stran příloh
Jazyk práce:	Český